

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Oikeuslaitostyöryhmä on pyytänyt Turun hovioikeudelta lausuntoa alatyöryhmiensä alustavista vaihtoehtoisista toimenpide-ehdotuksista. Hovioikeuden seuraavan lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos, osastonjohtaja Rita Melartin, hovioikeudenneuvos, osaston apulaisjohtaja Mika Mäkinen sekä hovioikeudenneuvos, osaston apulaisjohtaja Jussi Virtanen.

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Rikosprosessi palveluna- alaotsikon alle kerätyt tavoitteet ovat myös hovioikeuden näkökulmasta kannatettavia, vaikka toimenpide-ehdotukset kohdentuvat keskeisesti esitutkintaviranomaisiin ja syyttäjään. Nopeasti ja tehokkaasti etenevä esitutkinta tuottaa syyteharkinnan pohjaksi kattavaa ja usein luotettavampaa aineistoa, koska esitutkinnan keston pidentyessä erityisesti asianosaisten ja todistajien kertomusten luotettavuus heikkenee. Asianmukainen esitutkinta sekä laadukas syyteharkinta mahdollistavat asian joutuisan ja hyvin jäsennellyn käsittelyn myös hovioikeudessa sekä lyhentää osaltaan käsittelyaikoja. Syyttäjän roolin tulee olla esitutkinnassa keskeinen erityisesti laajoissa, monimutkaisissa ja joskus hyvin vaativissa rikosasioissa.

Hovioikeus kuitenkin huomauttaa, että nykyisellään syyttäjien istuntokalenterit ovat pitkälle täyteen varattuja ja ovat osaltaan vaikuttamassa oikeudenkäyntien keston venymisiin. Tästä näkökulmasta syyttäjien tehtävien lisääminen vaikuttaa riskialttiilta ja edellyttäne huomattavia resurssilisäyksiä. Siihen, missä määrin syyttäjien ammattitaito esitutkinnan johtamisessa voisi olla itse tutkinnan kannalta taitavampaa kuin kokeneiden poliisitutkinnanjohtajien, hovioikeus ei osaa ottaa kantaa.

Turun hovioikeus ottaa erityisesti kantaa seuraaviin toimenpide-ehdotuksiin, joiden se katsoo suoraan tai välillisesti kohdentuvan sen toimialaan.

Toimenpide-ehdotus 2 eli sähköinen alusta esitutkinta-aineistoon on kannatettava, mikäli se ehdotuksen mukaisesti kohdentaisi esitutkintaa erityisesti riitaisten seikkojen selvittämiseen ja palvelisi siten myös pääkäsittelyn sujuvuutta tuomioistuimissa. Tutkinnallisista sekä tietosuojaan ja -turvaan liittyvistä syistä hovioikeus suhtautuu varauksellisesti mahdollisuuteen, että tällainen aineistopankki olisi kaikkien asianosaisten käytössä reaaliaikaisesti ennen esitutkinnan päättämistä. Kertomusten luotettavuuden ja sisällön autenttisuuden kannalta on erityisesti alkuvaiheessa olennaisen tärkeää, etteivät asianosaiset tiedä, mitä toiset ovat tapahtumista kertoneet.

Toimenpide-ehdotus 4 eli esitutkintakuulustelujen tallentaminen videolle saattaisi tehostaa ja olla hyödyllinen lisäkeino asiaa tuomioistuimissa käsiteltäessä erityisesti tilanteissa, joissa oikeudenkäynnissä kuultavien henkilökohtainen kuuleminen tuomioistuimessa estyy tai merkittävästi viivästyy. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset huomioon ottaen selvänä pääsääntönä tulee kuitenkin jatkossakin pitää, että käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa tai todistajina kuultavat henkilöt antavat kertomuksensa henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä.

Toimenpide-ehdotus 5 eli syyteneuvottelun käytön mahdollinen lisääminen laajentamalla syyteneuvottelun yleistä rikosoikeudellista soveltamisalaa sekä kehittämällä syyteneuvottelumenettelyä virtaviivaisemmaksi on kannatettava ehdotus. Syyteneuvottelumenettelyn virtaviivaistaminen saattaisi lisätä huomattavasti sen käyttöä. Rikosprosessin kokonaiskäsittelyaikaan menettelyllä on huomattava merkitys. Muutoksenhaun tarve näissä tapauksissa poistuu tai merkittävästi vähenee.

Toimenpide-ehdotus 6. eli esitutkinnan loppulausuntomenettelyn velvoittavuuden lisäämisen osalta se, että asianosaiset voisivat pääkäsittelyssä vedota vain esitutkinnassa saatuun aineistoon ja sen aikana esitettyihin väitteisiin ja kannanottoihin mahdollisen preklusion tai vastaavan kaltaisella uhalla, saattaisi sinällään selkeyttää oikeudenkäyntiä rikosasioissa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnit takeet sekä rikosprosessia keskeisesti ohjaava tavoite saavuttaa aineellinen totuus huomioon ottaen hovioikeus suhtautuu hyvin varauksellisesti tähän ehdotukseen. Joka tapauksessa asiaa on mahdollisessa jatkovalmistelussa selvitettävä ja arvioitava perusteellisesti.

Prosessilajin valinta -alaotsikon alla esitetyt kuvaukset nykytilasta on koottu hyvin ja vastaavat myös Turun hovioikeuden käsitystä ajantasaisista ongelmista. Keskimääräisen käsittelyajan lyhentämiseen tähtäävät toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia ja niillä tavoiteltavat hyödyt ovat keskeisiä. Erityisesti oikeudenkäyntien peruuntumiset asianosaisten vaikean tavoitettavuuden ja passiivisuuden vuoksi ovat lisääntyvä ongelma ja pitkittävät prosessia tuntuvasti. Oikeudenkäynnin kohdentaminen on keskeinen kysymys tehokkaan muutoksenhaun toteutumisessa ja painopisteen tulee olla todetusti alioikeuden tuomion oikeellisuuden arvioinnissa. Hovioikeus huomauttaa, että preklusiosäännösten ilmeisenä vaarana on, että oikeudenkäyntien painopiste siirtyy aineellisen totuuden selvittämisestä prosessuaalisten seikkojen selvittelyyn ja erilaisten käsittelyratkaisujen tekemiseen.

Asetetut tavoitteet ovat kannatettavia. Hovioikeuden näkökulmasta arvioituna täysimittaisen pääkäsittelyn tarvetta voidaan vähentää hyvin lieventämällä kirjallisen menettelyn, poissaolokäsittelyn ja asiamieskäsittelyn edellytyksiä. Menettelyn tehostaminen esim. noto-asioissa ei kuitenkaan saisi tapahtua tuloksellisuutta ja nopeutta korostamalla siten, että oikeudenkäytön laatu merkittävästi heikkenee. Nopeutetut menettelyt eivät saisi myöskään johtaa siihen, että tarkastusvastuu ja laatuvelvoite kaatuvat yksin tuomioistuimille. Tästä saattaa aiheutua oikeusturvaongelmia paitsi asiakkaille myös asioita käsitteleville virkamiehille. Hovioikeus muistuttaa siitä, että aiemman tulkintakäytännön mukaiset poissaolon uhat hovioikeuden pääkäsittelyissä olivat hyvin tehokkaat ja toimivat: poissaolotilanteessa valitus jätettiin sillensä, jolloin käytettävissä oli takaisinsaannin mahdollisuus. Muutoksenhaussa pohjana on käräjäoikeuden tuomio, jonka uudelleen tutkimista nimenomaan valittaja on halunnut. Tällöin valittajalta voitaisiin edellyttää myötävaikuttamista prosessin toteutumiseen. Toisinaan kuitenkin valittajan intressissä saattaa olla nimenomaan täytäntöönpanon viivyttäminen.

Asianosaisautonomian lisäämisen osalta hovioikeus huomauttaakin, että hyvin usein rikosasioissa asianosaisten intressit ja niin muodoin myös heidän käsityksensä tarkoituksenmukaisesta käsittelytavasta saattavat olla käytännössä päinvastaiset.

Syyteneuvottelun käytön lisääminen on hovioikeuden näkökulmasta kannatettavaa. Erityisesti laajoissa rikosasioissa voitaisiin syyteneuvottelun avulla rajata oikeudenkäynnin kohdetta ja vähentää täysimittaisen pääkäsittely tarvetta. Pääkäsittelyihin osallistuminen etäyhteyksillä toimii pääsääntöisesti hyvin ja sitä voitaisiin hyödyntää nykyistä useammin, mikä osaltaan vähentäisi pääkäsittelyjen peruuntumisia ja lisäisi istuntopäivätehokkuutta.

Toimenpide-ehdotus 10 eli ”virtuaalikäräjäoikeus” saattaisi soveltua ns. noto-asioihin, mutta muutoin ehdotusta ja sen vaikutuksia tulee selvittää ja arvioida huolellisesti. Turun hovioikeus suhtautuu ehdotukseen varauksin huomioon ottaen muun ohella, että tällainen yhteiseen työjonoon perustuva menettely ei ole tuomioistuimen riippumattomuuden ja toiminnan johtamisen kannalta ongelmaton.

Toimenpide-ehdotukset 11 ja 12 ovat kannatettavia. Ehdotuksia ja niiden vaikutuksia tulee kuitenkin selvittää ja arvioida kattavasti. Oikeudenkäyntimenettelyllä itsessään on tiettyjä arvoja.

Toimenpide-ehdotus 13 vaikuttaa mielenkiintoiselta, suorastaan radikaalilta, mutta sen tavoitteet ovat toki kannatettavia. Vaihtoehtoisia käsittelytapoja ei tulisi olla kuitenkaan liian monta.

Toimenpide-ehdotus 14 on sinällään jatkopohdinnan arvioinen. Ehdotettu preklusiosääntely edellyttäisi tuomarin lisäksi myös muiden asianosaisten, syyttäjän ja avustajien huolellista

valmistautumista valmisteluistuntoon, jotta tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Sen arvioimista, voitaisiinko preklusio ottaa käyttöön rajoitetusti myös rikosasioissa, puoltaisi se, että sillä saataisiin todennäköisesti vähennettyä pääkäsitteilyiden peruuntumista tilanteissa, joissa uutta todistelua ilmoitetaan esitettäväksi vasta pääkäsitteilyssä.

Toimenpide-ehdotus 15 on pääosin kannatettava, mutta sisältää myös ongelmia. Hyötyinä voitaisiin nähdä, että ratkaisujen oikeudellinen laatu paranee, mikäli ne tehdään ammattituomareiden toimesta. Vaarana on, että lautamiehistä luovuttaessa syntyy jutturuuhkaa ja tehokkuus heikkenee, ellei resursseja eli uusia tuomarinvirkoja lisätä vastaavasti. Toisaalta lautamiesten käyttö tuo rikosasioiden käsittelyyn maallikkonäkökulmaa ja paikallistuntemusta. Tämän voidaan mahdollisesti katsoa legitimoivan päätöksentekoa kansalaisten näkökulmasta.

Toimenpide-ehdotusta 16 pidetään pääosin hyvänä, mutta ehdotuksia ja niiden vaikutuksia tulee kuitenkin selvittää ja arvioida kattavasti.

Toimenpide-ehdotus 17 on kannatettava. Erityisesti nuorten asianomistajien asioissa tiukat määräajat kuormittavat tuomioistuimia joissain tapauksissa kohtuuttomasti.

Toimenpide-ehdotusten 18 ja 19 tavoitteet ovat hyväksyttäviä, mutta ehdotuksia ja niiden vaikutuksia tulee kuitenkin selvittää ja arvioida kattavasti. Hovioikeusmenettelyn kokonaiskeston osalta valitusajan lyhentämisellä ei ole nähtävissä merkittävää vaikutusta muuhun kuin kenties valitusten laadulliseen heikkenemiseen kiireen vuoksi. Hovioikeus toteaa myös, että toimenpide-ehdotuksia 16 ja 18 saattaa olla varsin hankala sovittaa yhteen. Toimenpide-ehdotuksen 19 osalta hovioikeus toteaa, että ratkaisuun päätyminen ja oikeusvarmuus edellyttävät joissakin tapauksissa uuden todistelun vastaanottamista hovioikeudessa, mikä on otettava huomioon arvioitaessa mahdollisuutta saattaa preklusio voimaan hovioikeudessa myös rikosasioissa.

Toimenpide-ehdotus 20 on tärkeä ja kannatettava.

Toimenpide-ehdotukseen 21 Turun hovioikeus suhtautuu varauksin. Joka tapauksessa resurssoinnista tulee huolehtia vastaavasti.

Toimenpide-ehdotus 22 on pääosin kannatettava. Yhden jäsenen toimivallan laajentaminen voisi joissain tapauksissa lisätä menettelyn joustavuutta. Huomattavasti vaikuttavampi tapa lisätä hovioikeustyön tehokkuutta olisi kuitenkin kahden jäsenen ja yhden esittelijän eli ns. 2 + 1 -kokoonpanon käytön lisääminen.

Toimenpide-ehdotus 23 on pääosin kannatettava erityisesti sen jälkeen, kun videotallenneuudistuksen vaikutuksia on tarkemmin arvioitu.

Toimenpide-ehdotus 24 saattaa joissain tapauksissa olla perusteltu. Tekoälysovellusten hyödyntäminen vaatii kuitenkin runsaasti lisää selvitystä ja kokemuksia. Lisäksi hovioikeus julistaa pääasialliseksi erittäin poikkeuksellisesti.

Toimenpide-ehdotus 25 on pääosin kannatettava. Nykyistä laajempi valtion varoista maksettavien avustajan tai puolustajan palkkioiden takaisinkorvausvelvollisuus saattaa joissain tapauksissa olla perusteltu. Hovioikeus toteaa, että pelko omien oikeudenkäyntikulujen korvausvastuusta ei saa muodostaa rikosasian vastaajalle tosiasiallista estettä valita sellainen menettelytapa, jonka hän arvioi oikeusturvansa edellyttävän tai hakea muutosta, mikäli hän arvioi oikeusturvansa tätä edellyttävän. Lisäksi hovioikeus toteaa, että suurempi kuluvastuun uhka ei ole tehokas keino ohjata käsittelyä vastaajan ollessa hyvin velkainen.

Rikosten seuraamusjärjestelmä -alaotsikon alle koottu kuvaus nykytilasta vastaa myös hovioikeuden käsitystä ja sitä koskevat tavoitteet on kiteytetty hyvin. Rikosasioiden sovittelua koskevilla yhtenäisillä ohjeistuksilla olisi saavutettavissa merkittävää hyötyä asianosaisille ja tehokkaalla sovittelulla voitaisiin mahdollisesti vähentää yhä suuremman osan asioista päätymistä tuomioistuimiin.

Eryteisesti toimenpide-ehdotukset 31 (sakonmuuntojen käsittely kirjallisesti ym.) ja 33 (julkisasiamiesjärjestelmä suurissa asianomistajamäärien jutuissa) ovat hyvin kannatettavia, koska niillä voidaan lisätä pääkäsittelyn sujuvuutta erityisesti laajoissa rikosasioissa.

Sähköisten työmenetelmien ja digitalisaation kehittymisen huomioiminen – alaotsikon alle koottu kuvaus nykytilasta vastaa myös Turun hovioikeuden käsitystä ja tavoitteet ovat pääosin kannatettavia kuitenkin sillä varauksella, että digitalisoinnin ja teknisten apuvälineiden käytön tulee sujuvoittaa työntekoa ja prosessia eikä viedä huomiota ja ajankäyttöä substanssityöltä.

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

Turun hovioikeus pitää sekä tavoitetilaa että sen alatavoitteita pääosin kannatettavina, mutta lausuu eräistä toimenpide-ehdotuksista seuraavassa erikseen. On syytä korostaa sitä, että viime kädessä kysymys on aina ihmisten asioista, jolloin ihmisten kokemuksella kuulluksi tulemisesta ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta on merkitystä. On myös todettava, että ajatus kaikkien asianosaisten jakamasta yhteisestä tavoitteesta on usein aivan liian ylevä, kun osapuolien intressit tosielämässä voivat olla aivan eri suuntaiset ja toisen osapuolen intressinä nimenomaan se, että onnistuu pitkittämään ratkaisun saamista mahdollisimman kauan. Tämän estämiseksi tuomioistuimille tarvitaan tehokkaat keinot.

Yleinen kaikkien saatavilla oleva portaali on tavoitteena kannatettava, mutta sekä henkilötietoihin että yksityiselämään liittyvine asioineen tuskin ongelmaton. Lisäksi hovioikeus huomauttaa, että ratkaisujen pseudonymisointi tuottaa merkittävää lisätyötä, jossa automatiikkaan ei voida täysin luottaa. Tuomioistuimet joutuvat noudattamaan äärimmäistä tarkkuutta, kun esim. salassa pidettävien rikosasioiden asianomistajien nimitietoja pienin kirjoitusvirhein jää hakutoiminnoilta huomaamatta.

Hovioikeus pitää olennaisen tärkeänä, että ehdotuksiin liittyvät lakimuutokset valmistellaan huolellisesti ja että meille käytännön toimijoille varataan tilaisuus lausua niistä kustakin erikseen kiireettömästi.

Toimenpide-ehdotus 37: Hovioikeus huomauttaa, että ehdotus on ristiriitainen muiden esityksessä lausuttujen, tuomioistuimen joustavampia menettelytapoja koskevien tavoitteiden kanssa. Jatkokäsittelylupajärjestelmän rajoittamisen sijasta hovioikeuden harkintavaltaa menettelytapojen valinnassa tulisi päinvastoin lisätä. Eri asia on, että sekä hovioikeustuomarien että oikeudenkäyntiasiamiesten tietoisuutta ja kykyä tunnistaa ennakkoratkaisuluonteisia kysymyksiä on varmasti aiheellista lisätä. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuintressiä voitaisiin toimivammin palvella lisäämällä hovioikeuksien käytäntöjä myöntää jatkokäsittelylupia vain osittain esimerkiksi oikeuskysymyksiin. Siihen, että videotallenneuudistuksen jälkeen arvioidaan sen vaikutuksia ja mahdollisuutta rajoittaa muutoksenhakua näyttöön joltain osin hovioikeudella ei ole huomautettavaa.

Toimenpide-ehdotus 39: Ehdotetut toimenpiteet merkitsevät osin isoja uudistuksia, joiden selvittämistä hovioikeus pitää kannatettavana. Nykymenettelyssä hovioikeudessa joudutaan valitettavan usein toimittamaan täysimittainen riita-asian pääkäsittely ja ottamaan vastaan koko näyttö silloinkin, kun jo ennalta voidaan sanoa, että valitus tuskin tulee menestymään. Hovioikeudellahan on kärjäoikeuden tuomion perusteella jo hyvin kattava tieto ratkaistavina olevista kysymyksistä ja todistelun sisällöstä. Asianosaiselle kuitenkin annetaan laajasti ”oikeusturvaa”, vaikka pääkäsittelyn osataan ennakoida käyvän hänelle hyvin kalliiksi ja erittäin epätodennäköisesti johtavan lopputuloksen muuttumiseen. Tilanteeseen johtaa se, että jatkokäsittelyluvan myöntämisen jälkeen kynnys pääkäsittelypyynnön hylkäämiselle on asettunut hyvin korkeaksi. Myöskään erillisten valmisteluistuntojen järjestäminen tavanomaisissa pääkäsittelyasioissa ei yleensä tuota lisäkustannuksiaan vastaavaa lisätehokkuutta, kun parin ”kenties turhan” todistajan kuulemiseen kuluu pääkäsittelyssä vain esim. alle tunti. Näin ollen hovioikeuden laajempi harkintavalta asian käsittelytavan valitsemisessa voisi olla tehokas keino pienentää asian häviävän osapuolen oikeudenkäyntikulutaakkaa. Käytännön tuomarintyössä toivoisi toisinaan, että asianosaista olisi mahdollisuus ainakin informoida selvästi nähtävissä olevasta häviö- ja kuluriskistä, mutta vaara tuomarin ennakoasenteen tuottamasta esteellisyydestä estää näin toimimasta. Tähän peilaten ehdotusta tuomarin mahdollisuudesta tehdä esitys asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi olisi perusteltua selvittää hovioikeusmenettelyn osalta tältäkin kannalta.

Lisäksi hovioikeus viittaa jo edellä lausumaansa ja huomauttaa asiamiesten myötävaikutusvelvollisuuden osalta, että näiden ensisijaisena velvollisuutena on päämiehen edun edistäminen, joka saattaa toisinaan olla ristiriidassa sen kanssa, että asiassa annetaan nopeasti

ratkaisu. Jo nykyäänkin hyvä asianajajatapa, jota luvansaaneet oikeudenkäyntiavustajatkin pääosin noudattavat, velvoittaa asianajajaa hoitamaan oikeudenkäyntiasiaa viivytyksettä ja huolellisesti.

Toimenpide-ehdotus 43: Ehdotus on kannatettava. Erityisesti oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien lakien kokonaisuudistuksen tarvetta on syytä arvioida. Tältä osin voidaan todeta, että yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantulon myötä entisestään korostunut henkilötietojen suoja muodostaa vähintään haasteita ehdotetun kaltaisen kaikkien selattavissa olevanavaimelle portaalijärjestelmän toteuttamiselle.

Toimenpide-ehdotus 44: Hovioikeus viittaa jo edellä lausuttuun siitä, että kysymys on ihmisten asioista, eikä digitaalisuuden hyödyntämisellä voida viedä asianosaisten oikeutta oikeisiin kohtaamiin. Etösallistumiset ovat toimiva ja monesti hyödyllinen vaihtoehto, mutta niillä ei voida kokonaan korvata samassa salissa kasvokkain olemista.

Myös tuomarin työ on ihmisen työ ja ihmisellä on koti, perhe ja yksityiselämä. Tähän nähden hovioikeus suhtautuu erittäin varauksellisesti ehdotukseen siitä, että tuomari veloitettaisiin työskentelemään jatkuvasti koko maan alueella. Pelkän virtuaalituomarin roolin osalta viitataan edellä lausuttuun.

Tiettyjen asioiden tai asiaryhmien keskittäminen johtaisi paitsi osaamisen keskittymiseen jonnekin samalla osaamisen katoamiseen muualla. Tämä puolestaan tulisi ajan mittaan kaventamaan merkittävästi tuomarikokemuksen, tuomarikoulutuksen ja tuomioistuinharjoittelun tuottamaa ammattitaitoa niissä tuomioistuimissa, joihin asiaryhmiä ei ole keskitetty. Vaikutuksia olisi vaikea ennakoida esimerkiksi asessorien ja käräjänotaarien hakeutumisen ja valikoitumisen kannalta. Myös erikoistuneen ammattitaitoisen oikeudenkäyntiavustajakunnan sijoittumisella joillekin tietyille alueille saattaa olla laajojakin vaikutuksia.

Esityksen lausumaa siitä, että liian suuret yksiköt saattavat estää tehokkaita joustavia menettelytapoja, hovioikeus pitää jo sinänsä huomionarvoisena.

Toimenpide-ehdotus 46: Hovioikeus muistuttaa, että tuomioistuinsovittelu on käytössä myös hovioikeuksissa. Näin ollen on aiheellista selvittää prosessisäännösten ja toimintakulttuurin muutoksia myös siltä kannalta, miten asianosaisten pääsemistä sovintoon hovioikeusvaiheessa voidaan helpottaa. Tällöinhän käräjäoikeuden ratkaisu on saatu ja osapuolet voivat arvioida sekä muutoksenhaun menestymisen mahdollisuuksia että mahdollisen pakkotäytäntöönpanon tuloksellisuutta ja viivettä.

Toimenpide-ehdotus 50: Esitys vanhemmille järjestettävästä tuomioistuinmenettelyä edeltävästä informaatiotilaisuudesta vaikuttaa sekä tehottomalta että vanhanaikaiselta. Oletettavasti tiedon jakaminen tapahtuu nykyaikana varmasti tehokkaammin ja laajemmin muulla tavalla esim. sosiaalisessa mediassa tai Tiktok-videolla – tiedottamisessahan ei ole kysymys edes oman asian äärellä kohtaamisesta.

Toimenpide-ehdotus 51: Hovioikeus huomauttaa, että ns. vuoroasumistilanteissa lasten tapaamisoikeutta koskeva kysymys liittyy hyvin kiinteästi kysymykseen lapsen asumisesta.

Toimenpide-ehdotus 58: Hovioikeus muistuttaa oikeudenkäyntikulujen, korvaustaulukoiden ja kulukattojen osalta, että osa asianosaista työllistää avustajaansa hyvin huomattavasti. Huomiota olisi siis kohdennettava myös siihen, mikä on yksittäisessä tavanomaisessa asiassa hyväksyttävä määrä avustajan toimenpiteitä, mikä saattaisi myös helpottaa avustajia rajaamaan puheluiden, sähköpostien ja kirjelmien määrää.

Toimenpide-ehdotus 60: Ehdotettujen asiakastytyväisyyttä koskevien mittausten osalta hovioikeus muistuttaa tuomioistuinpalveluiden pääsääntöisestä kaksiasianosaissuhteesta, jonka myötä toinen osapuoli usein voittaa ja toinen häviää. Tämä ei voine olla vaikuttamatta koettuun tyytyväisyyteen. Sinänsä tuomioistuimilla on varmasti paljon parannettavaa esimerkiksi sairaaloihin verrattuna siinä, miten ikäviin oikeudenkäyntitilanteisiin saapuvat henkilöt vastaanotetaan ja miten heille ikävistä tilanteista tehtäisiin mahdollisimman mukavia.

Toimenpide-ehdotus 64: Ehdotus tuomareiden etäkoonpanon mahdollistamisesta vaikuttaa perustellulta. Sen sijaan täysin digitalisoitu prosessi, tekoälyn tuottama tukiohjelma ja automaattinen ratkaisusuositus vaikuttavat radikaaleilta uudistuksilta ja niiden vaikutusta oikeusturvaan pohdittaneen syvällisesti.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

Turun hovioikeudella ei ole lausuttavaa tämän alatyöryhmän ehdotuksista.

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

Turun hovioikeudella ei ole lausuttavaa tämän alatyöryhmän ehdotuksista.

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

Turun hovioikeudella ei ole lausuttavaa tämän alatyöryhmän ehdotuksista.

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

Turun hovioikeus toteaa, että hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasioiden alatyöryhmä on onnistunut kiteyttämään kokonaisuutena arvioiden melko onnistuneesti visioonsa sekä tavoitetilan ja

painopistealueidensa kuvauksiin lähivuosien keskeisimmät kehittämiskohteet mainituissa asiaryhmissä.

146. toimenpide-ehdotus: Oikeuslaitoksen tunnettavuutta työnantajana kehitetään

Hovioikeus pitää tärkeänä, että oikeuslaitoksen työantajakuvaa ja ennen kaikkea sen markkinointia sekä yhteistyötä korkeakoulujen kanssa terävöitetään.

Nykytilan kuvauksessa on lueteltu työhön liittyvinä vetovoimatekijöinä työtehtävien monipuolisuus ja mielekkyys sekä kehittymismahdollisuudet. Hovioikeus toteaa, että oikeuslaitostyöryhmän toimenpide-ehdotuksiin sisältyy ehdotuksia, jotka toteutuessaan saattaisivat myös vähentää mainittujen vetovoimatekijöiden vaikutusta, kuten eräät erikoistumista sekä tekoälyn, automaation ja ICT-avusteisen päätöksenteon hyödyntämistä koskevat ehdotukset. Potentiaalisina keinoina esille tuodut mahdollisuudet keskittää rekrytointia, lisätä monipaikkaista työtä ja hakijoiden valinnanvapautta virkapaikan sijainnista näyttäytyvät tuomioistuinten riippumattomuuden ja yleisesti ottaen niiden toiminnan kannalta ongelmallisina. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

147. toimenpide-ehdotus: Alalle pääsyn väylät ovat selvät ja rekrytointi vaikuttavaa

Hovioikeus yhtyy siihen nykytilan kuvauksessa esitettyyn arvioon, että erityisesti tuomareiden nimitysmenettelyn kesto on pitkä ja että tuomioistuimissa tehtävät hakijoiden pätevyyksien ja soveltuvuuksien arvioinnit eivät ole riittävän yhdenmukaisia. Näin ollen hovioikeus kannattaa sen selvittämistä, voitaisiinko nimitysmenettelyä mainituilta osin, mutta myös yleisesti ottaen oikeuslaitoksen henkilöstön osalta kehittää. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

148. toimenpide-ehdotus: Luodaan houkuttelevia ja selkeitä urapolkuja

Hovioikeus kannattaa työryhmän perustamista arvioimaan eri kehittämisvaihtoehtoja (mukaan lukien kouluttautumis-, harjoittelu- ja vaihto-ohjelmat) ja laatimaan oikeuslaitoksen yhteinen henkilöstöstrategia. Hovioikeus puoltaa myös sen arvioimista, olisiko asessorien koulutuspaikkoja tarve lisätä. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

149. toimenpide-ehdotus: Palvelussuhteen ehtoja, palkkausta ja palkitsemista kehitetään suunnitelmallisesti ja kilpailukykyisesti

Hovioikeus yhtyy näkemykseen, että oikeuslaitoksen henkilöstön palkkaus ja palkitseminen eivät kaikilta osin tue palkkausjärjestelmien tavoitteiden toteutumista, oikeuslaitoksen houkuttelevuutta työpaikkana tai henkilöstön pysyvyyttä. Näin ollen hovioikeus kannattaa myös tavoitteita, että palkkausjärjestelmissä tehtäväkohtainen palkanosa vastaa tehtävien vaativuutta ja palkkausjärjestelmillä varmistetaan palkkauksen oikeudenmukaisuutta sekä yhdenvertaisuutta. Hovioikeus kuitenkin toteaa, että esitetyt keinot tavoitteiden saavuttamiselle eivät vaikuta erityisen määrätietoisilta. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

152. toimenpide-ehdotus: Kokeilukulttuuri tukee uudistumista ja innovaatioita

Hovioikeus toteaa, että tuomioistuinten ydintoimintojen reunaehdot ovat varsin laajasti, tiukasti sekä ennen kaikkea sitovasti määritelty laissa. Tällä huomautuksella hovioikeus hyväksyy näkemyksen, että oikeuslaitoksessa suhtaudutaan myönteisesti erilaisiin kokeiluihin ja innovaatioihin.

154. toimenpide-ehdotus: Voimavaroja käytetään tehokkaasti ja kohdennetaan tarpeita vastaavasti

Asioiden käsittelyketjujen toimivuuden, sujuvuuden ja tehokkuuden kokonaisvaltainen arviointi on perusteltua. Osana tätä punnintaa voidaan sinällään arvioida myös mahdollisuuksia hyödyntää valtakunnallisia työjonoja tietyissä tähän tarkoitukseen sopivissa asioissa tai siirtää asioita nykyistä helpommin tuomioistuinten välillä, mutta tällaisiin järjestelyihin liittyy tuomioistuinten riippumattomuuden ja toiminnan järjestämisen (erityisesti johtamisen) kannalta ongelmallisia piirteitä ja sen vuoksi niihin on suhtauduttava varauksellisesti. Henkilökunnan työpaikasta toiseen siirtymistä joustavoittavien työntekijäpoolien tms. järjestelyiden olisi lisäksi perustuttava työntekijän aitoon haluun työskennellä tällaisessa virkasuhteessa, mikä toteutuisi todennäköisesti varsin harvoin. Vaikka järjestelyt, joissa virka ei ole sidottu tietyn yksittäisen viranomaisen palveluksessa toimimiseen, saattaisivat mahdollistaa virkojen lisäämisen ja siten määräraikaisten virkasuhteiden määrän vähenemisen, selvänä lähtökohta on ainakin tuomioistuinten osalta pidettävä sekä tuomioistuimen että sen työntekijän edun näkökulmasta tarkasteltuna, että työntekijä on virkasuhteessa tiettyyn yksittäiseen tuomioistuimeen. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

155. toimenpide-ehdotus: Toimintaedellytykset vastaavat tarpeita

Hovioikeus yhtyy näkemykseen, että toimitilakonseptia kehitettäessä pääpaino on toiminnan kannalta välttämättömissä tiloissa, kuten tuomioistuinten kohdalla erilaisten istuntosalien sekä rauhallisten, keskittymisen mahdollistavien työtilojen riittävydessä. Toimitilojen turvallisuus on varmistettava. Hyvin tärkeää on myös sen varmistaminen, että asiantuntijoilla on nykyistä tehokkaammat laitteet, joiden avulla kyetään hakemaan ja käyttämään useita tietojärjestelmiä, ohjelmia ja tietoaalustoja samanaikaisesti ja nopeasti. IT-palvelutuotannon vahvistaminen toimivalla

ohjausmallilla on kannatettavaa, mutta tällaiselle kehitystyölle on oltava riittävät resurssit ja se on toteutettava ydintehtävien asettamin ehdoin. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

156. toimenpide-ehdotus: Hallinto tukee aktiivisesti voimavarojen tuloksellista käyttöä

Hovioikeus pitää kannatettavana työryhmän perustamista arvioimaan oikeuslaitoksen sektoreiden yhteisiä hallintopalvelutarpeita ja yhteistyömuotoja juuri lähtökohdasta, että hahmotetaan ja resursoidaan sellaisen hallintoyksikön malli, joka on organisoitava vähimmäisedellytyksenä jokaiseen virastoon johdon tueksi ja vastaamaan välttämättömistä hallinnollisista tehtävistä. Samalla voidaan myös hovioikeuden näkemyksen mukaan arvioida edelleen mahdollisuuksia keskittää tuomioistuinten hallintopalveluita Tuomioistuinviraston yhteyteen kuitenkin niin, että nykyinen palvelutaso ei missään yksikössä tosiasiaassa laske. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

157. toimenpide-ehdotus: Tulosoheutusjärjestelmä palvelee ja turvaa oikeuslaitoksen perustehtävää

Nykytilan kuvauksessa on nostettu aiheellisesti esille erityisinä ongelmina se, että määrärahat myönnetään virastoille vain vuodeksi kerrallaan ja se, että tulosneuvottelut käydään vuoden loppupuolella. Hovioikeus kannattaa näin ollen ehdottomasti sen arvioimista, onko virastolle osoitettavien määrärahojen vähimmäistaso/-arvio mahdollista määrittää usealle toimintavuodelle valtion talouden kehukset huomioiden. Myös keinona ehdotettu viraston oman päätösvallan lisääminen sille myönnettyjen määrärahojen käyttämisestä on kannatettavaa. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

158. toimenpide-ehdotus: Oikeuslaitoksen virka- ja tehtävärakenne vastaa tarpeita ja tukee riippumattomuutta

Hovioikeus kannattaa sitä, että vakinaisten virkojen määrää lisätään ja määräaikaisten virkasuhteiden määrää pyritään selvästi vähentämään – ei pelkästään tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuuden vahvistamiseksi, vaan myös tuomioistuinten (ja myös muiden oikeuslaitoksen virastojen) vetoimaa lisäämiseksi. Myös työntekijöiden uralla etenemistä tukevien toimien kehittäminen on kannatettavaa. Muilta osin hovioikeudella ei ole lausuttavaa tästä toimenpide-ehdotuksesta.

159. toimenpide-ehdotus: Virasto- ja toimipaikkarakenteen tarkoituksenmukaisuus

Nykytilan kuvauksessa on asianmukaisesti todettu, että tuomioistuinten osalta useamman viraston mallia on pidetty riippumattomuutta paremmin tukevana ratkaisuna kuin ns. keskushallintovirastomallia.

Ongelmina on tuotu esille, että tuomioistuimet ovat hyvin eri kokoisia ja niiden sijainti ei väestön keskittyminen huomioon ottaen ole optimaalinen. Lisäksi toimipaikkaverkosto on joillakin sektoreilla liian laaja ja haastaa paitsi pätevän työvoiman saantia, myös asiakkaiden tarkoituksenmukaista palvelemista. Toimipaikkojen sijoittelu ei riittävästi huomioi muun muassa käyntiasioinnin vähentymistä tai väestön keskittymistä kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Keinoina on esitetty muun ohella valtakunnallisten työjonojen hyödyntämisen selvittämistä. Mainittuihin seikkoihin nähden on jossain määrin ristiriitaisesti korostettu keinojen yhteydessä, että virastorakenteita koskevia muutoksia ei esitetä. Hovioikeus katsoo, että sekä valtakunnallisten työjonojen hyödyntämiseen tuomioistuinten lainkäyttötehtävissä että mahdolliseen yleisten tuomioisten määrän vähentämiseen on suhtauduttava varauksellisesti.

161. toimenpide-ehdotus: Kielellisten oikeuksien toteuttamiseen ja erityisryhmien tarpeisiin vastataan teknologiaa hyödyntäen

Hovioikeus pitää erittäin tärkeänä, että erityisesti ruotsinkielisten, mutta myös muun kielisten asianosaisten kielelliset oikeudet pystytään asianmukaisesti toteuttamaan. Hovioikeudella ei ole huomautettavaa esitetyistä keinoista.

163. toimenpide-ehdotus: Johdetaan tiedolla: mitataan, seurataan ja arvioidaan toimintaa jatkuvasti

Hovioikeus toteaa, että tuomioistuinten toiminnan ensisijaisena tavoitteena on oltava oikeusturvan toteuttaminen, eikä asiakkaan palvelukokemusta, toiminnan tuloksellisuutta ja prosessien sujuvuutta ole siten syytä asettaa lähtökohtaisiksi keskeisiksi tavoitteiksi. Silti mainittujen seikkojen toteutumista on aiheellista seurata ja tarvittaessa toimintaa on kehitettävä mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi. Laatumittareiden määrittäminen määrällisten ym. tilastoista saatavien mittareiden rinnalle lienee varsin haasteellista, eikä esim. asiakaskyselyitä voida pitää erityisen luotettavina mittareina tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden luonne huomioon ottaen. Tiedolla johtaminen esim. tilastotiedon pohjalta ei lisäksi välttämättä ole helposti sovitettavissa yhteen sen tavoitteen kanssa, että oikeuslaitoksen virastojen määrärahoista päätettäisiin useamman vuoden periodiksi.

166. toimenpide-ehdotus: Työkykyjohtamiseen panostetaan läpi koko työuran

Nykytilan kuvauksessa todetaan muun ohella, että oikeuslaitoksen henkilöstöä kuormittavat suuri työ määrä, jatkuvat keskeytykset työssä, turvallisuusuhat ja toimimattomat tietojärjestelmät. Hovioikeus toteaa, että esitetyt tavoitteet ja keinot eivät vaikuta kohdistuvan ainakaan välittömästi mainittuihin ongelmiin.

168. toimenpide-ehdotus: Osaamista kehitetään ja syvennetään suunnitelmallisesti

Nykytilan kuvauksen aluksi on todettu, että osaamisen kehittämisen resurssit eivät kaikilta osin ole riittävät. Koulutukseen osallistumiselle ei ole riittävästi aikaa tai suuren työmäärän vuoksi niihin ei haluta osallistua. Osaamisen kehittämisen suunnitelmallisuudessa on kehitettävää. Keinoissa on esitetty hovioikeuden arvion mukaan hyviä ehdotuksia suunnitelmallisuuden parantamiseksi. Hovioikeus kuitenkin toteaa, että suunnitelmallisuudesta ja sen kehittämiseen käytettävästä työstä ei ole hyötyä, jos henkilöstöllä ei ole tosiasiallista mahdollisuutta osallistua koulutukseen tai koulutuksen järjestämiselle ei ole riittävästi resursseja, eikä näiltä osin ole ehdotettu keinoja tilanteen parantamiseksi.

Toimenpide-ehdotukset 150, 151, 153, 160, 162, 164, 165 ja 167

Hovioikeudella ei ole huomautettavaa näistä toimenpide-ehdotuksista.

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

-

Virtanen Jussi
Turun hovioikeus